

Bijlage bij agenda Verenigingsraad 43, punt 3

Jaarverslag van de Koninklijke Nederlandse Vereniging voor Weer- en Sterrenkunde (KNVWS) over het jaar 2002

Inleiding

Het predikaat Koninklijk werd door Mw.mr. M.N. Kallen-Morren, plaatsvervangend Commissaris der Koningin van de provincie Utrecht, aan de vereniging uitgereikt op haar symposium van 5 oktober (Zenit november 2002, 479). Het bestuur had in het kader van het honderdjarig bestaan in 2001 een verzoek ingediend, en Hare Majesteit Koningin Beatrix verleende het predikaat bij besluit van 10 juni 2002. De vereniging is dankbaar voor deze waardering, het is een krachtige stimulans bij het werk van de vereniging.

De KNVWS had eind 2002 2224 leden van afdelingen en 1471 van werkgroepen. Deels zijn zij ook Zenitlezer, van de Zenitabonnees steunden 1646 de vereniging met een donatie. Wim Zanstra werd koninklijk onderscheiden. Georg Comello en Aad van der Brugge werden erelid, Hugo van Woerden erelid en erevoorzitter. Aan Theo Mulder en Anton van der Salm werd de Van der Biltprijs toegekend. De KNVWS verloor door overlijden Wim Hurstjes, Eduard Wessels, Peter Schönfeld, Karel Hilgers, Kees van Houten, Jan van de Meene, Leo Pieterse, J. Wenke en F. Roeda Piet Meesters (postuum) en Machiel Alberts kregen door planetoidenvernoeming een plaats aan het firmament.

Bestuur

H. van Woerden beëindigde zijn bestuurslidmaatschap. Als voorzitter werd voor vier jaar in het bestuur benoemd H. Olthof (astronoom, als programmamanager werkzaam bij ESA, in ESTEC, Noordwijk).

H.J. Bril beëindigde zijn bestuurslidmaatschap. N.J.J. de Kort (amateur-astronoom en zelfstandig communicatiedeskundige en wetenschapsvoorlichter) werd voor vier jaar in het bestuur benoemd als lid voor publiciteit. Zenit september 2002, 392 introduceerde de nieuwe gezichten.

De samenstelling van het bestuur was in 2002: Prof. H. van Woerden (voorzitter, tot 22 juni), dr. H. Olthof (voorzitter, vanaf 22 juni) drs. J.A. de Boer (secretaris), drs. L.J. Postma RA (penningmeester), H.J. Bril (vertegenwoordiger "kleine" werkgroepen, tot 3 juni), A.H. van der Brugge (consul voor de afdelingen), prof.dr. W. de Graaff (lid), N.J.J. de Kort (publiciteit, vanaf 22 juni), J. Kuiper (weerkunde), M.L. Vonk (Jongerenwerkgroep).

Vertegenwoordiging KNVWS in het bestuur van de stichting "De Koepel"

Prof.dr. W. de Graaff (voorzitter), drs. L.J. Postma RA (penningmeester).

Afdelingen en werkgroepen

De KNVWS omvatte 32 afdelingen (Alkmaar, Amersfoort, Amsterdam, Apeldoorn-Deventer-Zutphen, Arnhem, Breda, Delft, Den Bosch, Den Haag, Den Helder, Dongemond, Dordrecht, Eindhoven, Friesland, 't Gooi, Gouda, Groningen, Leiden, Midden-Limburg, Nijmegen, Noord-Drenthe, Rotterdam, Spijkenisse, Tilburg, Twente, Utrecht, Venlo, Oostelijk West-Friesland, Zaanstreek, Zuid-Drenthe, Zuid-Limburg, Zwolle) en 10 werkgroepen (Astrofotografie, Jongerenwerkgroep, Kometen, Leidse Sterrewacht, Maan en Planeten, Meteoren, Sterbedekkingen, Sterrenkunde en Computer, Veranderlijke Sterren, Zon).

Leden

8 februari overleed Wim Hurstjes, bijna 80 jaar. Erelid van Afdeling Venlo en sinds 18 april 1990 erelid van de afdeling. (convocaat Venlo 13-2-2002).

8 maart is Eduard Wessels overleden, vele jaren voorzitter Afdeling Breda, lid van Werkgroep Maan en Planeten en een trouw medewerker van Volkssterrenwacht Simon Stevin (leiding afdeling radiosterrenkunde).

20 april overleed Peter Schönfeld, bijna 53 jaar, bouwer van gecompliceerde telescopen, lid van Afdeling Den Haag (Zenit juni 2002, 283).

11 juni overleed Karel Hilgers, 51 jaar, bijna sinds de oprichting lid van Afdeling Venlo (convocaat Venlo, 16 september 2002).

24 augustus overleed dr. Cornelis (Kees) Johannes van Houten, 82 jaar, voorheen werkzaam aan de Leidse Sterrewacht. Met zijn vrouw vernoemde hij veel door hen ontdekte planetoïden naar Nederlandse beroeps- en amateur-astronomen (Zenit november 2002, 483).

28 september overleed Jan van de Meene, 67 jaar, medeoprichter van de volkssterrenwacht "Coenraad ter Kuile", lid en vanaf 1966 secretaris van afdeling Twente (Zenit januari 2003, 23).

Afdeling Arnhem verloor haar erelid Leo Pieterse, lang voorzitter van de afdeling. Afdeling 't Gooi verloor de leden J.W.G. Wenke en F. Roeda.

Wim Zanstra, lid van diverse werkgroepen, werd Ridder in de orde van Oranje Nassau wegens 25 jaar popularisering in Noord-Groningen (Zenit juli/augustus, 323).

Tot ereleden werden benoemd G. Comello (unieke prestaties in het waarnemen, maar ook sinds april 1960 een steunpilaar van de Werkgroep Veranderlijke sterren, lang secretaris, een stimulerend en kritisch lid, deed inmiddels meer dan 100 000 waarnemingen, waarvan in 2002 17544, nummer 1 van de ranglijst van The American Association of Variable Star Observers), A.H. van der Brugge (lang secretaris in Den Haag, 1977 secretaris hoofdbestuur voor 15 jaar, 1992 consul voor de afdelingen tot nu toe, gaf steun aan de Werkgroep Leidse Sterrewacht, daarvoor de officiële contactpersoon van het bestuur naar de Sterrewacht Leiden en de Universiteit Leiden; penningmeester van Sterrenwacht Sonnenborgh; is nu 25 jaar bestuurslid) en Prof.dr. H. van Woerden (uitzonderlijke verdiensten als voorzitter, uitmondend in een schitterend Eeuwfeest). De Verenigingsraad benoemde Van Woerden spontaan tot erevoorzitter. (Zie Zenit oktober 2002, 440-441 en april 2003, 170).

Planetoïde 10646 Machielalberts is vernoemd naar Machiel Alberts, lid Afdeling Alkmaar en erelid Werkgroep Meteoren (Zenit mei 2002, 215).

Planetoïde 10647 Meesters is vernoemd naar Piet G. Meesters (Zenit december 1995 en juni 2002).

Georg Comello verrichtte 100000 waarnemingen van veranderlijke sterren (Zenit maart 2002, 120).

Eind 2002 waren er 1646 Zenitabonnees binnen de KNVWS. Uit opgaven van betrokken besturen van afdelingen en werkgroepen volgt een aantal van 3695 lidmaatschappen (waarvan 813 junior) binnen de KNVWS. Dat aantal overlapt met de Zenitabonnees, en een deel van de leden heeft meerdere lidmaatschappen.

Een meerjarenoverzicht:

jaar	KNVWS-Zenit-abonnees	abonnementsprijs Zenit inclusief donatie €	waarin donatie €	aantal lidmaatschappen in afdelingen en werkgroepen
1998	1908	44,24	2,27	3911
1999	1834	46,51	2,27	3947
2000	1713	46,51	2,27	3795
2001	1723	50,--	2,25	3753
2002	1646	50,--	2,25	3695

Verenigingsraad

De Verenigingsraad kwam eenmaal bijeen, op 22 juni in Utrecht.

Landelijke bijeenkomsten

Op 27 en 28 april werd de 85e amateur-bijeenkomst gehouden te Roden, en op 2 en 3 november de 86e amateur-bijeenkomst te Tilburg. Op 14 september werd de Meteorendag gehouden, en de Tweede Nationale Telescopendag over zelf bouwen en afregelen was 28 september in Tilburg (Zenit december 2002, 538 en 537).

Regiobijeenkomsten voor contact tussen besturen werden 21 september in Alkmaar en 30 november in Den Bosch gehouden. In 2003 worden ze voortgezet.

Op 5 oktober werd het Symposium "Quasars en Sterrenstelsels in actie" in Groningen gehouden, in samenwerking met het Kapteyn Astronomisch Instituut, Universiteit van Groningen. Sprekers: Dr. Peter Barthel (Groningen), Prof.dr. Ger de Bruyn (Dwingeloo), Dr. Huub Röttgering (Leiden), Dr. Jelle Kaastra (SRON, Utrecht) en Prof.dr. Jan Kuijpers (Nijmegen). Er waren ruim 200 deelnemers. De voordrachten werden gepubliceerd in Zenit mei 2003.

Een eclipsreis om even buiten het Krugerpark, Zuid-Afrika, de verduistering van 4 december te zien zag duisternis, maar met bewolking. Reizigers naar Australië hadden meer geluk (Zenit 2003, februari, 66 en april 183).

Van der Biltprijs 2002

De prijs is toegekend aan Theo Mulder vanwege zijn prestaties als sterrenkundig popularisator, met name naar de jeugd, en met de modernste middelen, onder meer bij het Eeuwfeest, en aan Anton van der Salm vanwege zijn schitterende film over de jubileum-eclips-safari in Zambia en Zimbabwe. De overwegingen zijn gepubliceerd in Zenit december 2002, 540.

Sterrengids

De Sterrengids 2002 schenkt speciale aandacht aan Fomalhaut, helderste ster in de Zuidelijke Vis, en aan een schaal voor lichthinder. Bijzonder verschijnsel is de Mercuriusovergang over de Zon 7 mei 2003 de in Nederland 89% ringvormige zonsverduistering op 31 mei 2003.

Voor de jeugd en voor beginners verscheen "Sterren en Planeten 2002".

In Intermediair 19 december 2002 werden de Sterrengids 2003 en Sterren en Planeten 2003 heel lovend besproken. In Intermediairs Top-10 wetenschapsboeken (volgens verkoopcijfers) stonden deze publicaties op 5 en 7.

Zenit

Stukken over het honderdjarig jubileum stonden in het januari- en uitgebreid in het juninummer van Zenit. In januari zagen we mooie resultaten van de fotowedstrijd, in maart van de Saturnusbedekking door de Maan. In april toonde Zenit mooie hemelfoto's, ondanks lichthinder opgenomen in Amsterdam. Komeet C/2002 C1 Ikeya-Zhang was in maart en april goed te zien, zie Zenit mei en juni. In het maartnummer stond een stuk over de Lunar Occultation Workbench, de internationale "de facto" standaard voor het voorspellen van bedekkingen van sterren en planeten door de Maan, van de hand van Eric Limburg.

Beleid van het bestuur

Het KNVWS-bestuur kende de volgende projectsubsidies toe. Aan H. Bril € 200 voor representatie naar de Zuid-Afrikaanse amateurs die behulpzaam zijn bij de eclipsreis, aan het amateurweekend in Tilburg € 275 als garantie.

Het bestuur beheert ook de stichting Van Leeuwen Boomkamp Fonds. Het Fonds subsidieerde de JWG met € 700 voor een excursie bij het 35-jarig bestaan naar Brussel, het KNVWS-symposium 2002 met € 1000 garantie, en onder enkele voorwaarden de Werkgroep Meteoren met € 1560 voor een deel van besturing van 5 camera's voor een all sky netwerk (de andere helft bij een ander fonds te vragen).

Het bestuur wil de functie van de KNVWS als overkoepelende en goed toegankelijke vereniging ten dienste van de populair-wetenschappelijke weer- en sterrenkunde versterken. Om het probleem van lichthinder enigszins aan te kunnen pakken zijn contacten met andere organisaties gelegd, o.a. de Nederlandse afdeling van de International Dark Sky Association.

Uit de jaarverslagen van afdelingen en werkgroepen

Op het moment van samenstellen van dit verslag waren van 20 afdelingen en 8 werkgroepen jaarverslagen over 2002 ontvangen.

Nationale Sterrenkijkdagen 22-24 februari

Vijftien verslagen meldden de sterrenkijkdagen (waar genoemd met bezoekersaantallen): Mooie heldere avonden in **Alkmaar**. **Amsterdam** werkte samen met de Volkssterrenwacht in Artis. **Breda** (60) genoot van helder weer. **Den Bosch** had voor het publiek boeken bij De Koepel gehaald die grif van de hand gingen. Ook **Dordrecht** (ruim 250) had fantastisch weer. Leden van **Eindhoven** gaven ondersteuning aan de Dr. A.F. Philips Sterrenwacht. Een werkgroep van **'t Gooi** ontving het bezoek op de Nieuw Bussummer Heide (400). In **Groningen** (50) kreeg het slecht-weer-programma veel

interesse. In **Leiden** (1600) werkten de afdeling, de **Werkgroep Leidse Sterrewacht** en de Jongerenwerkgroep samen. **Noord-Drenthe**. **Oost-Westfriesland** (175, veel jeugd) gebruikte drie telescopen en een kleine tentoonstelling. **Rotterdam** had ruime aanwezigheid van de leden. Zuid-Limburg keek op de St. Pieterberg (200). **Tilburg** ontving met de sterrenwachten Orion, Jean Meeus en Tiendensprong (675). **Venlo** had op veel plaatsen telescopen staan, maar de wisselende bewolking drukte het bezoek (30-40).

Nationale Wetenschapsdag

Eindhoven werkte net als bij de sterrenkijkdagen. Afdeling en Werkgroep in **Leiden** namen deel aan de manifestatie van de Universiteit Leiden.

Cursussen

Cursussen werden georganiseerd door **Amsterdam** (Hemelmechanica, 23, Praktisch waarnemen, 21, Kosmologie, 12), **Arnhem** (Basissterrenkunde, 23), **Den Bosch** (Introductie cursus sterrenkunde, 16) **Dordrecht** (Sterrenkunde voor beginners), **Leiden** (Sterrenkunde voor beginners, 20, en Hemelmechanica, 30), **Noord-Drenthe** (Sterrenkunde voor beginners, 10), **Oost-Westfriesland** (cursus voor jeugd, 22, Basiskennis sterrenkunde voor leden). **Tilburg** (Weerkunde), **Triangulum** in Deventer (Basiscursus Sterrenkunde). De **Jongerenwerkgroep** organiseerde beginnerscursussen in Amsterdam en Leiden.

Open dagen e.d.

Breda hield ook een regionale sterrenkijkdag met helder weer en 60 bezoekers. Buiten de landelijke dagen had **'t Gooi** nog drie sterrenkijkweekends. **Oost-Westfriesland** organiseerde veel kijkavonden waaronder zes voor leerlingen van het voortgezet onderwijs, met grote belangstelling. Sterrenkijkdagen 8/9 november van **Zuid-Limburg** hadden slecht weer, toch nog 50 bezoekers.

Andere activiteiten

De afdelingen en werkgroepen zijn tezamen goed voor een paar honderd interessante lezingen per jaar. Slechts enkele zijn hierna als illustratie genoemd.

In **Alkmaar** ging de Metius jaarprijs naar Ron Baart en René Otjes voor hun inspanningen voor Metius Magazine. Er is een plan gemaakt voor een Afstand Bestuurbare Telescoop. **Amsterdam** werkte hard aan een sterrenwacht op het dak van de Volkssterrenwacht Amsterdam. In **Arnhem** hebben veel van de lezingavonden als extra een voorpraatje door een lid. De excursie van **Breda** ging naar West-Vlaanderen. **Den Bosch** (van 1935) was 25 jaar actief als vereniging Galaxis en vierde dat met een buffet en een openbare lezing. De regionale kranten besteedden er veel aandacht aan. In **Dordrecht** maken vele handen het werk lichter. De Programma- en Activiteitencommissie ondersteunt het bestuur bij het organiseren van sprekers van binnen en buiten de afdeling en bijv. zes waarneemavonden. Nieuw was een publiekslezing die tegen entree ook door niet-leden kan worden bijgewoond, deze keer over lichthinder. Actie op dat onderwerp had ook succes: de gemeente Papendrecht zorgde voor een schakelaar om vier lantaarns bij het waarneemterrein uit te kunnen schakelen. De 25 cm afdelingstelescoop kreeg een stuurcomputer en de 6 cm uitleentelescoop werd door leden zonder kijker gehuurd. **Eindhoven** geeft via de Dr. A.F. Philips Sterrenwacht ondersteuning bij vragen van jongeren en scholen in het kader van het vak Algemene Natuurwetenschappen. Naast de lezingen hebben de leden maandelijks contactavonden op de sterrenwacht. In **Friesland** verlevendigde een voorprogramma de middagen met lezingen. Het resulteerde misschien net in een aantal nieuwe leden dat het verloop compenseerde. In **Groningen** werden de lezingen goed bezocht, maar tot verrassing niet het onderwerp Graancirkels. De **Gooise** Werkgroep Praktische Sterrenkunde heeft een informatielefoonnummer met een bandje. De werkgroep maakte de "Boekschoten-refractor", genoemd naar de schenker van het (Zeiss) objectief, en heeft nu drie telescopen. **Leiden** zocht ruimer naar sprekers door ook een Engelse lezing te houden, met goede opkomst. **Nijmegen** begon na onderbreking weer aan een gevarieerd lezingenprogramma, door professionele sprekers en door leden van eigen en andere afdelingen. **Noord-Drenthe** werkte mee aan de open dag van Astron, sterrenwacht Westerbork. **Oost-Westfriesland** had excursies naar het Eise Eisinga Planetarium, Westerbork, planetarium Quasar, Hoeve, sterrenwacht Lattrop, Leidse Sterrewacht en ESA Noordwijk. **Rotterdam** hield een excursie

naar de radiosterrenwachten Westerbork en Dwingeloo, een Perseïdenavond aan de Zevenhuizerplas en een waarneemweekend in Kootwijk. **Tilburg** (van 1946) werd 30 jaar geleden Astronomische Vereniging Wega en vierde dat met een avond over 30 jaar sterrenkundige hoogtepunten. Een excursie ging naar het Eise Eisinga Planetarium en de volkssterrenwachten Burgum en Bussloo, een andere excursie ging naar Volkssterrenwacht Mercurius, Dordrecht. **Triangulum** benadert basisscholen in Apeldoorn over jeugd cursussen. Naast sprekers van buiten had **Venlo** ook een eigen ledenavond met vijf voordrachten. Samen met amateurs uit Mönchen-Gladbach ging de excursie naar de Leidse Sterrewacht. De leden maakten goed gebruik van de leenkijkers van de afdeling (14 en 10 cm telescopen en 10 cm binoculair). In **Zaanstreek** varieerde de opkomst tot driekwart van het ledenaantal. Die top betrof Gamma-ray bursts, de krachtigste kosmische explosies. **Zuid-Limburg** had naast de lezingen ook twee ledenavonden en een excursie naar het Brussels planetarium. Op de Perseïdenpicknick was geen meteor te zien maar de gezelligheid maakte het een doorslaand succes. De Telescopengroep ging van start en besprak praktische zaken. Een Yahoogroep voor berichten over Internet kreeg een herstart. De Waarneemgroep had een geslaagde Ardennenexpeditie. De Astronomischer Tausch und Trödel Treff in Essen trekt ieder jaar veel amateurastronomen, uit Breda, 't Gooi, Venlo, Zuid-Limburg

De werkgroepen: **Astrofotografie** kende de Jan der Kinderen Aanmoedigingsprijs toe aan Maurice Toet. Twee Astrofotografiedagen ondersteunden succesvol leden en niet-leden. De **Jongerenwerkgroep** had een onderbreking in de werkers voor het blad UniVersum. De leden kregen als compensatie voor de gemiste nummers het boekje Zon, Zee en Sterren. De jubileumexcursie (35 jaar) ging naar Atomium en planetarium van Brussel. 57 Deelnemers van 8-13 jaar waren er op de jongerenkampen in Ootmarsum. Van de oudere groep namen 34 deel aan een kamp in Heeswijk-Dinther. Tussen Kerst en Nieuwjaar was er een geslaagd kamp voor 14-18 jaar. Ook afdelingen van de JWG organiseerden diverse kampen. **Kometen** geeft ontdekkingen snel aan leden door met Tussentijdse Waarschuwingen, zoals van C/2002 C1 Ikeya-Zhang. De werkgroep openende een eigen domein www.kometen.nl. Maan en Planeten had volle zalen bij haar bijeenkomsten in het voorjaar in Volkssterrenwacht Bussloo en het najaar in Sonnenborgh, Utrecht. Scheidend voorzitter Henk Nieuwenhuis werd erelid. Voor **Sterbedekkingen** moet het precies op het goede moment helder zijn. Rakende bedekkingen (door de maanrand) werden weinig gezien, acht waarnemingen van bedekkingen door een planetoïde waren een top. De Lunar Occultation Workbench is internationaal zeer in trek. Versie 3.1 kwam uit en de download webpagina trok 13098 bezoekers. Dit jaar was het minder goed waarnemen voor **Veranderlijke Sterren**, leverde 11530 waarnemingen op. Vanuit Nederland werden drie novae waargenomen, in Ophiuchus en Sagittarius. **Zon** had contact met poollichtwaarnemers, helaas bleven de activiteiten los van elkaar plaats vinden. Het aantal waarnemingen nam toe tot 1912 van zonnevlekken en het maken van 913 tekeningen/foto's. Enkelen maken magenetogrammen of meten radiostraling.

J.A. de Boer, secretaris
9 juni 2003